

Játs(s)zunk Máraival?

Miért is ne?

Ami a szovjet hordának nevezett szennyel ezt az országot elárasztotta. Hogy egyértelműek, egyszerűek és sarkosak legyünk, a szenny alatt nem a polgári oldalértjük, hanem az MSZP jogelődjét és az SZDSZ-es alapítók szülei által tűzön-vízen és véren át támogatott, szélsőségesen totalitárius rendszert. Miattuk halt meg Márai amerikai magányában. Ha élne, nyilván nem lenne párttag, ellentétben az eszédes politruk írókkal (Konrád, Eörsi és társaik), de hogy melyik oldallal rokonszenvezne, talán nem kétséges. Azzal, amelyik magát polgárinak nevezi (például a jelenlegi dániai politikai ellenzék vagy a német „polgári tábor” mintájára) és amelyet Márai polgárinak is érzett volna. Az MSZP-vel vagy az SZDSZ-szel ezzel szemben soha.

Nincs sok annyira ízléstelen erőfeszítése a „másik oldalnak”, mint a nemzetközi-leg és persze itthon is „újra felfedezett” Márai Sándor céltudatos felhasználása a legaljasabb politikai célokra. „A” polgárt akarják kijátszani a polgári oldal ellen. Az értelem fényében mindez persze nem vizsgálható, de mit számít ez a helyi politikai diskurzusban?

LOVAS ISTVÁN

Márai már nem védekezhet, mint ahogyan nem védekezhetett – kivéve emigrálással – az ellen, ami a szovjet hordának nevezett szennyel ezt az országot elárasztotta. Hogy egyértelműek, egyszerűek és sarkosak legyünk, a szenny alatt nem a polgári oldalértjük, hanem az MSZP jogelődjét és az SZDSZ-es alapítók szülei által tűzön-vízen és véren át támogatott, szélsőségesen totalitárius rendszert. Miattuk halt meg Márai amerikai magányában. Ha élne, nyilván nem lenne párttag, ellentétben az eszédes politruk írókkal (Konrád, Eörsi és társaik), de hogy melyik oldallal rokonszenvezne, talán nem kétséges. Azzal, amelyik magát polgárinak nevezi (például a jelenlegi dániai politikai ellenzék vagy a német „polgári tábor” mintájára) és amelyet Márai polgárinak is érzett volna. Az MSZP-vel vagy az SZDSZ-szel ezzel szemben soha.

Túl kevés persze e hely, hogy Máraiból eleget lehessen idézni. De néhány szemelvény talán ízelítőt ad arra, vajon a kisajátítóipar kit akar átformálni saját képére. Az idézetek két kötetből valók. Ami a naplóból kimaradt – 1945–1946, és az Ami a naplóból kimaradt – 1947. Az esetleges áthallásokért Márai Sándor a felelős.

Az alábbiakban az oldalszám előtt az I. az 1945–46-os, a II. az 1947-es frásokra utal.

– Egy hetilapban, melynek címlapján általában lógó nyelvvel fityegnek a felakasztott háborús bűnösök, melynek szerkesztője, zsidó léte, mint politikai riporter lihegve szolgálta végig a fasiszta rendszereket, s amely az utolsó hónapokban eredménytelenül ostromolt kéziratért: egy alemler megtámad, mert én is a huszonegy író és művész között vagyok, akik svájci meghívást kaptak. A cikkíró nem tud mást mondani, csak azt, hogy nincs jogom a meghívottakkal utazni, mert nem szenvedtem eleget, békésen éltem és „tollam villogtatam”, amíg ők, mások, az üldözöttek, munkatáborokban és haláltáborokban sínylődtek. Ez a vád hazug és aljas: egyetlen sort sem írtam le a pillanattól, mikor a németek megszállták

Magyarországot; minden lappal, kiadómmal is megszakítottam minden kapcsolatot; megtiltottam, hogy a fasiszta könyvnapra könyvem jelenjék meg; egyetlen betűt nem adtam közze a pillanattól, mikor a zsidó írók kezéből is kiűtötték a tollat, s általában a baloldaliak kezéből; s ez a pillanat 1944. március 19 volt. Mert addig a zsidó és baloldali írók könyvei is megjelenhettek – ha nem voltak politikailag tilos tartalmúak e könyvek –, a zsidó írók és hírlapírók is dolgozhattak a szerkesztőségekben, s dolgoztak is, akkor is, amikor én már régen nem dolgoztam, mert utáltam a németek által ellenőrzött újságírást... Ez a nyávogás hamis és rosszhiszemű; de ez ma a közszellem; akit nem süttöttek meg Auschwitzban, annak nincs joga élni, utazni, nincs joga semmihez; ezek helyeslik a B-listát, mert „a zsidókkal is ugyanez” történt, s ha megmondod nekik, hogy amit a zsidókkal csináltak, aljasság volt, de aljasságot nem lehet igazságtalansággal kiegyenlíteni, akkor reakciós vagy; ezek árulják meggyilkolt rokonaik és családtagjaik mártírúmat állásért, sápert és koncert; s az egész ország kezd nagyon fáradt lenni ettől a hangtól és magatartástól.

Nincs már kedvem ahhoz a svájci úthoz; ... nincs kedvem semmiféle közösködéshez, nincs kedvem beülni ugyanabba a kupéba ezekkel az emberekkel. Utazzanak és viruljanak. S ha mégis elmegyek, az már csak demonstráció lesz, nem utazás. (I. 320–321.)

Vagy ez:

– A kunmadarasi pogromot követő napon zsidó tüntetők járták be Budapest utcáit – a néma és jogos tüntetés helyett fenyegetőzve kiabáltak, két újukba akadó keresztényt megverték, majd B. páternek, mikor a miniszterelnökség nevében megnyugtató szavakat mondott nekik, ezt kiáltották: Halál a keresztény papokra! Tehát a kunmadarasi gyilkosságot újabb kunmadarasok követik majd. A fasiszta kivégzések közönsége nagyrészt zsidó sötétekből állt össze, vérszomjas szemétszeméért alakokból; azok a szegények, akik igazán szenvedtek, akik ártatlanul elszennvedtek a zsidóüldözések vesszőfutását, akik meg-

kínzott, nyomorult halottaikat gyászolják, ott-hon maradtak. De ez a nagyvárosi, hangos, szemérmetlen és kegyetlen alzsídóság, ez a sötédek, amely üzletben, utcán, hivatalban képviseli most a zsidóságot, igen nagy veszélyeket idéz föl a megmaradt zsidóság egésze számára. (I. 225.)

Vagy ez:

– A zsidókat szidják. Minden hivatal tele van velük, mondják, tisztességtelenek a kereskedelemben, erőszakosak, ízléstelenek, hangosak és igazságtalanok a sajtóban, a közéletben, a politikában stb. Azt hiszem, nem az a baj, hogy zsidók vannak a hivatalokban, a tőzsdén, a szerkesztőségben. A baj az, hogy afféle alzsídók vannak túlságosan számban mindenütt, alantas, értéktelen, selejtes emberek. A nagy tragédia a zsidóságot is értekeiben dézsmálta meg – nemcsak a zsidó értékek pusztultak, hanem az értékes zsidók. Az irodalomban elpusztult Szerb Antal, Szomory, Sárközy, Halász Gábor, Hevesi András, s jött helyettük néhány buzgó moszkovita alkalmazott. S mindenfelé ez történt: alzsídók tűntek föl, a letűnt, fasiszta álkeresztények helyében. Ezért a sok selejtesség, tisztességtelenség, néhol aljasság. (I. 217.)

Most nézzük az 1947-es kötetet.

– Az írtózat után, ami a zsidósággal történt, általában és nálunk különösen, meg lehet érteni azt a mély emberi sértődöttséget, amely elölti lelküket és idegrendszerüket. De ez a sértődöttség igazságtalanságokra és olyan esztelen túlzásokra készíti őket, s olyan magatartásra, amiben felolvad a sértődés borzalmas emlékeinek igaz oka, s már csak az indulat lobog, esztelenül, sárga lánggal, pusztítva mindent maga körül, s pusztítva végül önmagát. S ezt nem lehet megakadályozni. (II. 156.) Profétikus. Enyhén szólva.

Most képzeljük, hogy az alábbisorokat nem Márai, hanem hetilapunk valamelyik szerzője írja, ma. Vajon miként reagálna az a sajtó, amelyik ma Márai ajnázására szakosodott? (Nem mintha az előbbi idézetekre az előbbi mondat nem vonatkozna.)

– A zsidóság írtózatosan szenvedett és a megmaradt zsidóság egy jelentős csoportja a szenvedések hatása alatt elvesztette lelki egyensúlyát: bosszút akar. Nem tudják, hogy a valóság nem tűri a bosszút. Nincs bosszú; csak igazság van. Az igazság megnyugvást szül, a bosszú csak bosszút szül, hetedíziglen.

A zsidók lelki alkata – általánosságban, mert én is ismerek nagy kivételeket! – kevésbé hajlamos a igazságtevés nagy és fájdalmas vállalkozására. A bosszú inkább kedvük szerint való. Az Ótestamentum, melyet most olvastam el – aprólékosan és figyelmesen, úgy, ahogy történelmet kell olvasni – arra tanít,

hogy ez a nép, mikor nevelői nemzetté kovácsolták, szenvedélyes és szertelen volt, egyensúlytalan. Ezért a kegyetlen törvények. Igaz, valószínű, hogy mind a kis semita népek, melyek eltűntek az időben, a midianiták, jebuzéusok, éppen ilyen kegyetlenek és szertelenek voltak. A zsidók megmaradtak, minden alkati tulajdonosságukkal, a kereszténység megtörtént körülöttük, de nélkülük; ez a végzetük.

Igaz, a kereszténységtől sem lettek – a történelmi gyakorlatban – kevésbé szertelenek és kegyetlenek a népek, amelyekkel „megtörtént”, a kelták, latinok... De a princípium, melynek jegyében megkísérelték az emberi életformák építését, az Igazság princípiuma volt. A kivétel mindig gyarló volt – mégis, a különbség a „fogat fogért, szemet szemért” és a „szeresd felebarátodat, mint tenmagadat”, s az „aki téged jobbról üt meg, annak tartsd oda a bal arcodat”: lényeges. A keresztény a gyakorlatban éppen olyan kevésbé hajlandó odartartani a bal arcát annak, aki megütötte, mint a zsidó, hanem baltát ragad és dühében vagdalkozni kezd; de a princípiumot – ha keresztény – lélekben elismerte. (II. 162.)

A bőség valóban zavaró. De talán ez sem kevésbé megvilágító:

– A kommunisták „Tovább” című hetilapja, amely typographiában, szerkesztésben, szellemben, hangban is tökéletes mása a fasiszták „Egyedül vagyunk” című hetilapjának – cikksorozatot kezdett a nagytőkések, különösképpen a zsidó nagykapitalisták ellen. Zsidó bankárok fényképét mutatja, megfelelő szöveggel, „Ezekért dolgoztunk” címmel – tehát pontosan úgy, mint a fasiszta újság, három év előtt. A különbség csak annyi, hogy a zsidó tőkéseket támadó cikksorozatot akkor zsaroló keresztény újságírók írták; ma zsaroló zsidó újságírók írják. (209–10.)

Végül:

– A zsidóság. Két frontja van ma: egyik kapitalista, másik bolsevista; egyik a vagyonát védi minden áron, másik az életét. De mindkét tábor megegyezik abban az égő, olthatatlan gyűlöletben, ahogyan a magyarság egészének vesztét kívánják. Nem igazságot és jóvátételt kívánnak, hanem bosszút, az elszenvedett, valóban irtózatossá és kegyetlen gyötrelmek és veszteségek miatt, bosszút hetedíziglen, tekintet nélkül a nemzet egyedeinek személyes bűntelenségére, vagy felelősségére. Egyformán kívánják, hogy pusztuljon el a nemzet, olvadjon be az orosz szovjetbe; ez a legkevesebb, amit kívánnak. A kapitalista zsidók ezenfelelül azt kívánják még, hogy valamilyen külön csoda mentse meg a vagyonukat. (262–63).

Esterházy Pétert a polgári kormány Márai-díjjal tüntette ki. Rokonlelkek, ha találkoznak. ■